

ISSN 2080-1807

TORUŃSKIE STUDIA BIBLIOLOGICZNE
2016, nr 2 (17)

Mateusz Sikora*

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: sikora.mate@gmail.com

QR kod jako uzupełnienie tradycyjnej monografii. Korzyści i konsekwencje

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2016.024>

STRESZCZENIE: W tekście opisano możliwość wykorzystania w tradycyjnych monografiach naukowych kodów QR. Dzięki zastosowaniu tego rodzaju narzędzi autorzy uzyskują okazję do upowszechniania wyników swojej pracy w sposób pozatekstowy. Taki rodzaj publikowania jest atrakcyjny zarówno dla autorów – zdobywają oni wizualne możliwości prezentowania, jak i dla czytelników, dla których taki przekaz może być bardziej atrakcyjny. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie publikowania monografii naukowych może jednak budzić obawy. Ewentualne konsekwencje wynikające z banalizacji i tabloidyzacji sfery naukowej są groźne dla autorytetu środowiska naukowego. W tekście został opisany konkretny przykład monografii, której autorzy zdecydowali się na wykorzystanie kodów QR jako uzupełnienia tradycyjnej monografii naukowej. Kody zostały dołączone do publikacji, w której znalazły się wyniki badań jakościowych przeprowadzonych przez antropologów kulturowych na Litwie.

SŁOWA KLUCZOWE: kody QR, nowe metody publikacji tekstów naukowych, Obywatelskość 2.0.

* Uczestnik studiów doktoranckich z zakresu nauk o kulturze prowadzonych na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego.

Wprowadzenie

Współcześnie coraz częściej spotykanym wariantem publikowania prac naukowych jest ich wersja cyfrowa. Pomimo rosnącej popularności wydawania tego rodzaju treści nic nie wskazuje na to, że w najbliższej przyszłości tradycyjna książka zostanie w pełni zastąpiona jej zdigitalizowanym odpowiednikiem. W kontekście występowania podobnych zmian – zachodzących na gruncie współczesnych metod publikacji treści – warto zwrócić uwagę na publikacje łączące w sobie tradycyjną wersję książki oraz różnego rodzaju cyfrowe innowacje zastępujące tekst pisany. Dzieła takie określa się jako książki hybrydowe¹. W artykule został zaprezentowany przykład tego rodzaju publikacji. Uwaga skupia się na pracach naukowych zaopatrzonych w kod QR.

W pierwszej części artykułu przedstawiono ogólny charakter QR kodów: ich historię oraz możliwe sposoby ich wykorzystywania. W dalszej części tekstu zostają wskazane korzyści, a także zagrożenia wynikające z wprowadzania tego rodzaju techniki do monografii naukowych. Zaprezentowane zostają możliwości dostępne dla autorów tekstów dzięki włączeniu do ich prac kodów QR. W kolejnym fragmencie przedstawiono konkretny przykład publikacji naukowej, której autorzy tradycyjne teksty wzbogacili o materiał dostępny za pośrednictwem kodów QR. Kody stanowiły uzupełnienie monografii, w której znalazły się wyniki badań jakościowych przeprowadzonych przez antropologów kulturowych na Litwie.

QR kody

Określenie *QR-code* to akronim angielskiego określenia *Quick Response Code*. Jego nazwa nawiązuje do dużej szybkości, z jaką możliwy jest odczyt danych zawartych w kodzie. Został on opatentowany w połowie lat

¹ A. Bożek, L. Kamińska-Mazur, *Książka hybrydowa – kod QR sposobem na koegzystencję książki drukowanej z e-bookiem*. „Biuletyn EBIB” [online] 2012, nr 7 [dostęp 31 lipca 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/165>.

90. XX w. w Japonii. Kod przybrał formę kwadratu, w którym wykorzystując dwa kolory – czarny i biały – możliwe jest umieszczenie „słów kodowych”, zawierających w sobie informacje o konkretnych znakach. Wielkość kodów nie jest ściśle określona, uzależniona jest jednak od możliwości urządzenia odczytującego. W rzeczywistości kody QR nie przekraczają rozmiarem wielkości połowy pudełka zapalek.

Pierwotnie QR kody zostały opatentowane do celów transportowych i logistycznych. Ułatwiały rozpoznawanie towarów, które następnie szybko mogły trafić do odpowiedniego adresata. Współcześnie kody QR są wykorzystywane powszechnie. Jednym z powodów ich popularności jest łatwość odczytu informacji w nich zawartych. Do odszyfrowania zakodowanych danych nie jest wymagane specjalistyczne oprogramowanie. Potrzebna jest wyłącznie aplikacja, którą obecnie można zainstalować w większości telefonów komórkowych. Po zainstalowaniu programu kody skanuje się przy użyciu aparatu² i po kilku sekundach uzyskujemy dostęp do interesującej nas treści³. Dużą popularność QR kody zawdzięczają również nieskomplikowanemu sposobowi kodowania w nich treści. W Internecie dostępne są darmowe strony, których autorzy oferują użytkownikom możliwość stworzenia unikalnego i dostosowanego do indywidualnych potrzeb kodu.

Obecnie QR kody są powszechnie wykorzystywaną techniką do przekazywania informacji. W gazetach umieszczane są one w pobliżu reklam i odsyłają osobę zainteresowaną danym produktem na stronę reklamowanego towaru lub samego producenta. Kody nadrukowuje się także na ulotkach lub plakatach informujących o konkretnym wydarzeniu, jak np. spektakl, pokaz filmu lub festiwal. Dzięki temu możliwe jest zaprezentowanie treści wizualnych zachęcających do uczestnictwa w przedsięwzięciu. Kody powszechnie wykorzystywane są w promocji, ale pełnią również bardziej użyteczne funkcje. Dzięki ich wykorzystaniu możliwe jest szybkie płacenie rachunków, wykonywanie przelewów czy uzyskiwanie dostępu do pilnych informacji. Treści przekazywane w kodach mogą być zarówno tradycyjnym tekstem lub prostym obrazem, jak

² Rozdzielczość aparatu nie może być mniejsza niż 2 mln pikseli.

³ Odczyt kodów QR możliwy jest nie tylko za pomocą telefonu komórkowego. W tym celu można również wykorzystać m.in. kamery, czytniki laserowe, a także specjalistyczne skanery. Wykorzystanie telefonu jest jednak najpopularniejszą formą odczytu informacji zawartych w kodzie.

i adresem internetowym. Umożliwiają one dostęp do szerokiego zakresu danych. Kody QR mogą być więc wykorzystywane do przekazywania adresów internetowych, na których manualne wpisanie do wyszukiwarki nie starczyłoby nam cierpliwości. Mogą mieć również praktyczne zastosowanie, ułatwiające dostęp do informacji w sytuacji, w której liczy się szybkość i precyzja przekazu. Współcześnie z kodami QR możemy spotykać się niemal codziennie. Wydaje się jednak, że nie zawsze zdajemy sobie sprawę z potencjału, który oferuje nam ta forma przekazu treści⁴.

Zastosowanie QR kodów w monografii

Rozwój nowych technologii umożliwia rozwój metod i sposobów publikowania treści⁵. Dobrym przykładem takiej sytuacji mogą być zyskujące na popularności na przestrzeni kilkunastu lat książki elektroniczne, będące próbą zdigitalizowania tradycyjnych publikacji wydawanych w formie papierowej. Takie wersje e-booków zrewolucjonizowały tradycyjną formę publikowania treści. Podstawowymi zaletami tego rodzaju przekazu treści jest ich łatwa dostępność – e-booków nie ogranicza nakład, nie ma również potrzeby wychodzenia z domu w celu zdobycia książki, wystarczy dostęp do Internetu. Od wielu lat duża liczba wydrukowanych wcześniej książek „przekładana” jest na wersje cyfrowe. Obecnie coraz częściej spotykane są również przypadki wydawania książek wyłącznie w wersji cyfrowej – głównie ze względu na zdecydowanie mniejsze koszty generowane przez proces wydawniczy e-booków niż tradycyjnych książek. Jednak trudno sobie wyobrazić całkowity zanik tradycyjnej formy książki. Jednocześnie jej cyfrowe odpowiedniki są coraz częściej wykorzystywane przez czytelników i ich liczba stale rośnie⁶. W kontekście innowacji przenoszonych na grunt tradycyjnych monografii warto zastanowić się, jakie korzyści wynikają z zaimplementowania do konwencjonalnych wersji książek QR kodów.

⁴ *What is QR Code?* [online] [dostęp 31 lipca 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.qrcode.com/en/index.html>; *History of QR Code* [online] [dostęp 31 lipca 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.qrcode.com/en/history>.

⁵ A. Bożek, L. Kamińska-Mazur, dz. cyt.

⁶ A. Zygierewicz, *E-book. Produkt, technologia, rynek*, „Analizy BAS” 2013, nr 9, s. 1–12.

W ciągu ostatnich pięciu lat na polskim rynku pojawiły się publikacje, których autorzy wykorzystali kody QR jako uzupełnienie tekstu⁷. Rzadko były to jednak książki naukowe. W konsekwencji kody QR odgrywały w nich inną rolę, niż dzieje się to w przypadku wykorzystania tej techniki w monografiach. W artykule autor skupia się na zaprezentowaniu możliwości wynikających ze stosowania kodów QR przede wszystkim w książkach z zakresu nauk humanistycznych i społecznych. Wydaje się jednak, że wykorzystanie tej formy przekazu treści w publikacjach z zakresu nauk ścisłych może mieć równie duży, jeśli nie jeszcze większy potencjał niż w przypadku opisywanych dyscyplin.

QR kody umożliwiają zakodowanie około 4 tys. znaków. Rozszerzenie monografii naukowych o dodatkowe kilka tysięcy liter pozornie nie wydaje się elementem wprowadzającym szczególne ulepszenia. Zdecydowanie szersze możliwości – wykorzystania w publikacjach akademickich kodów QR – pojawiają się dzięki zawarciu w nich adresu internetowego. Liczba potencjalnych zastosowań tej formy przekazu treści wydaje się ograniczona wyłącznie przez wyobraźnię autorów.

W kodzie QR, dołączonym do monografii lub artykułu składającego się na publikację zbiorową, mogą znaleźć się dane bezpośrednio dotyczące treści tekstu, takie jak np. grafy, tabele, wykresy, a także innego rodzaju informacje graficzne, obrazujące czytelnikowi w sposób ilościowy skale zjawiska lub zakres problemu. W tym kontekście pomocne wydają się nie tylko dane statyczne, ale również dynamiczne sposoby obrazowania kwestii poruszanych na łamach artykułu. Ich zapisanie w tradycyjnej formie jest niemożliwe. Dotyczy to szczególnie rozwiązań wskazujących na procesualność danego zjawiska lub na jego zmiany ilościowe. Takie zastosowanie wydaje się szczególnie korzystne dla takich dyscyplin, jak historia, politologia lub socjologia. Związane jest to z częstym wykorzystaniem przez ich przedstawicieli metod ilościowych.

Dla przedstawicieli dyscyplin wykorzystujących w swoich badaniach metody jakościowe umieszczenie w tekstach QR kodów również oferuje szereg interesujących rozwiązań. Opisywane w artykule problemy społeczne mogą zostać zobrazowane w sposób graficzny. Tego

⁷ Por. A. Głowacki, *Archetyptura czasu*, Rzeszów 2013; M. Frączyk, *Zeznania niekrytego krytyka*, Warszawa 2012; M. Karnowski, E. Mistewicz, *Anatomia władzy*, Warszawa 2010.

rodzaju przekaz treści dociera do czytelnika bardziej bezpośrednio niż tekst, umożliwiając mu łatwiejsze zrozumienie opisywanych zagadnień. Częstym oskarżeniem, z którym spotykają się naukowcy wielu dyscyplin naukowych, jest pośądzenie ich – przez pozaakademicką społeczność – o izolowanie się w obrębie własnego środowiska. Taki wizerunek naukowców może wynikać z używania niezrozumiałego dla większej części społeczeństwa języka, którym posługują się oni do komunikowania efektów swoich prac. Zaprezentowane w QR kodach treści – z uwagi na przystępną formę – mogą w prosty sposób opisać problemy w taki sposób, aby były one zrozumiałe dla szerokiego grona odbiorców. Dodatkowo treści zawarte w Internecie – stanowiące jednocześnie zawartość QR kodu – wydają się publikacjami łatwiej dostępnymi dla przeciętnego odbiorcy niż branżowe wydawnictwa. W konsekwencji dla wielu dyscyplin naukowych QR kody mogą odgrywać istotną rolę w procesie popularyzacji nauki.

Podjmując refleksję nad efektami wynikającymi z włączenia nowych technologii w proces przygotowywania monografii naukowych, warto przybliżyć redakcyjne zalety wykorzystania w tekście kodów QR. Umożliwiają one na przykład umieszczenie w publikacjach naukowych fragmentów filmów, utworów muzycznych lub dzieł literackich. Nie występuje konieczność prezentowania przez autora publikacji ich szczegółowego opisu. Dzięki tego rodzaju rozwiązaniom teksty stają się krótsze. Mogą również przybierać bardziej przystępną dla czytelnika formę. Ograniczenie ilości znaków wynikające z wymogów redakcyjnych w wielu przypadkach uniemożliwia pełne wyrażenie myśli autora. Akapity zawierające opis danego dzieła mogą zostać zastąpione fragmentami wyrażającymi jego interpretacje. Muzykolodzy, interpretując fragment utworu, nie muszą opierać się na zapisie nutowym, mogą wykorzystać oryginalny fragment dzieła. W takim przypadku tekst może zostać również rozszerzony o treści, które ze względu na swój charakter nie mogłyby zostać w nim umieszczone. Interpretacja dłuższej części powieści nie wymaga od autorów cytowania wyłącznie fragmentów dzieła literackiego. W kodach QR może znaleźć się nieograniczona ilość treści, nie ma potrzeby ograniczania ilości znaków cytowanych fragmentów.

Treść zawarta kodach może również pełnić funkcje didaskaliów. W takim przypadku zostaje zaprezentowany na przykład przebieg powstawania tekstu, rozmowy, których analiza zawarta jest w publikacji.

Tego rodzaju forma wzbogacenia tekstu wydaje się szczególnie cenna w przypadku takich dyscyplinach, jak antropologia lub dziennikarstwo. Dla wielu artykułów – szczególnie tych, w których prezentowane są wyniki własnych badań – pomocne dla ich interpretacji i właściwego zrozumienia mogą być komentarze samego autora dołączone do publikacji. Interesujące dla czytelnika może wydawać się również dodanie przez autora treści obrazujących proces zbierania materiału interpretowanego w tekście. W przypadku empirycznych badań społecznych mogą być to fragmenty rozmów, wywiadów, zogniskowanych wywiadów grupowych. Tego rodzaju treści mogą pełnić różne funkcje. Umożliwiają czytelnikowi ocenę kompetencji autora – obrazują przebieg sytuacji interpretowanej w tekście. Mogą nadawać tekstom większy autorytet, przedstawiając jego bezpośrednich uczestników. Takie rozwiązanie wydaje się szczególnie korzystne dla tematów, w przypadku których opisywane w tekście osoby odegrały ważne role. Czytelnik może stać się naocznym świadkiem prezentowanych przez autora wydarzeń. QR kody mogą również uatrakcyjnić tekst. Sprawić, że będzie on dla czytelnika przyjemniejszy w lekturze. Taki efekt autor może osiągnąć, na przykład sugerując odbiorcom muzykę, która jego zdaniem będzie odpowiednia do odtwarzania w trakcie lektury dzieła.

Interesującą perspektywą, w kontekście włączenia do monografii naukowych kodów QR, jest również możliwość otwarcia – za pośrednictwem treści zawartych w kodzie – dyskusji między autorem publikacji a jej czytelnikami. Dzięki wprowadzeniu do publikacji opisywanej technologii możliwe staje się dołączenie do tekstu komentarzy jego odbiorców. Tym samym zostają stworzone warunki umożliwiające prowadzenie polemik, dużo bardziej dynamicznych niż mogłoby to się odbywać w tradycyjny sposób, np. za pośrednictwem branżowego czasopisma – ograniczonego cyklicznością jego wydawania. Tego rodzaju dyskusje mogą objąć swoim zasięgiem zdecydowanie szersze grono dyskutantów niż miałyby to miejsce w klasycznej formie. Wypowiedzieć mogą się również osoby spoza środowiska akademickiego, co wydaje się bardzo trudne lub nawet niemożliwe w przypadku polemik podejmowanych na łamach publikacji specjalistycznych. W opisywanych przypadkach dołączenie do artykułu QR kodu umożliwia dłuższe trwanie tekstu niż mogłoby to mieć miejsce przy tradycyjnych publikacjach. Dyskusje dotyczące tekstu wydają się korzystne zarówno dla samego autora, jak i dla jego

czytelników. Mogą oni zwrócić uwagę na aspekty, które wydają się im niejasne lub uzupełnić swoim komentarzem fragmenty, które ich zdaniem na to zasługują. Z drugiej strony autor ma możliwość udzielenia odpowiedzi na ewentualną krytykę wyrażaną przez czytelników. Dostaje również bezpośrednią recenzję swojego dzieła. Zawarte w QR kodach treści mogą być stale poszerzane, uzupełniane i tworzyć jednocześnie bazę materiałów istotnych z punktu widzenia poruszanych problemów.

Opisane powyżej korzyści wynikające z dołączenia do tekstów naukowych QR kodów powinny być traktowane jedynie jako przykłady. Charakter treści zawartych w kodach wydaje się bardzo szeroki. Mogą to być np. filmy, komentarze, sondaże, utwory muzyczne, wykresy, wywiady, zdjęcia. Wykorzystanie podobnych technik sprawia, że tekst wychodzi poza swoją tradycyjną formę. Włączenie do publikacji kodów QR gwarantuje jednocześnie szereg korzyści niedostępnych dla tekstu pisanego.

Kwestie techniczne związane z wprowadzeniem QR kodu do artykułu – zarówno w przypadku publikacji cyfrowej, jak i w wersji standardowego maszynopisu – nie powinny przysporzyć redaktorom problemów. Kod umieszczony w artykule jest standardowym obiektem graficznym. Jego umiejscowienie w tekście zależy od potrzeby i intencji autora. QR kod znajdujący się na początku tekstu może zawierać w sobie wątki ważne dla struktury całego tekstu. Wstawienie go na końcu artykułu może z kolei stanowić jego dopełnienie. Możliwe jest również wstawianie QR kodów w przypisach, jako uzupełnienie tekstu pisanego treściami wizualnymi.

Prezentując powyższe korzyści wynikające z syntezy tradycyjnych publikacji z kodami QR, nie należy zapominać o szeregu zagrożeń wynikających z wprowadzenia do książek tego rodzaju innowacji. Dołączanie do artykułów treści wizualnych może marginalizować rolę tekstu na rzecz materiałów bardziej atrakcyjnych pod względem powszechnego odbioru. W konsekwencji może to prowadzić do banalizowania treści naukowych. Angażowanie się w opisane wyżej dyskusje dotyczące treści artykułu osób niemających podstawowej wiedzy na temat prezentowanych problemów może przyczynić się do obniżenia jakości debaty toczącej się wokół danego problemu, a w przyszłości może prowadzić do tabloidyzacji sfery naukowej. Przygotowanie przez naukowców materiałów wizualnych stawia przed nimi zupełnie nowe wyzwania – za-

równy pod względem merytorycznym, jak i technicznym, na które nie muszą być oni przygotowani. Dodatkowo treści zawarte w przestrzeni wirtualnej z upływem czasu mogą być narażone na usunięcie, a to może w niektórych przypadkach utrudnić lub nawet uniemożliwić poprawne odczytanie tekstów. Zdając sobie sprawę z powyższych zagrożeń, możliwości dołączania do artykułów kodów QR nie należy traktować jako rewolucji w procesie publikowania treści naukowych.

Projekt *Obywatelskość 2.0*

W dalszej części tekstu zaprezentowano przykład zastosowania QR kodów w publikacji naukowej. W tym celu wykorzystano książkę pt. *Obywatelskość 2.0. Zaangażowane narracje o obywatelskości młodych mieszkańców Litwy i Polski*⁸. Monografia ta jest pokłosiem projektu naukowego, w którym brało udział dwanaścioro młodych obywateli z Litwy i taka sama liczba z Polski. Przedsięwzięcie zostało zrealizowane na Litwie, niedaleko Wilna przez studentów z Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego oraz osoby związane z organizacją pozarządową z Wilna – *Vilniaus Miesto Valkatų Klubas*. Koordynatorzy projektu postanowili wykorzystać potencjał 24-osobowej grupy do wykreowania wspólnej refleksji dotyczącej zagadnień związanych z szeroko rozumianą obywatelskością. Tematy nie zostały uczestnikom narzucone. Indywidualnie, zgodnie z własnymi zainteresowaniami, decydowali oni zarówno o treści artykułu, jak i o materiałach multimedialnych zamieszczonych w kodach.

Pierwsza część tytułu książki – *Obywatelskość 2.0* – nawiązuje przede wszystkim do rodzaju działań, które przyczyniły się do powstania monografii. Jak opisują to redaktorzy monografii:

Odwołujemy się do nowoczesnego sposobu rozumienia obywatelskości, ale również do innowacyjnej – naszym zdaniem – idei wyjścia poza tekst naukowy. Pojęcie *Web 2.0* – do którego się pośrednio odwołujemy, oznacza nowatorski sposób wykorzystania Internetu. Polega on na zwiększe-

⁸ *Obywatelskość 2.0. Zaangażowane narracje o obywatelskości młodych mieszkańców Litwy i Polski*, pod red. M. Jakimowicz, M. Sikory, Bydgoszcz 2016.

niu interaktywności i zaangażowania użytkowników, dzieleniu się danymi w ramach sieciowych społeczności. [...] Sieć *Web 1.0* miała być źródłem informacji, *Web 2.0* jest środowiskiem wywołującym osobiste zaangażowanie użytkownika⁹.

Do każdego z jedenastu artykułów jego autorzy przygotowali krótki film, który następnie został opublikowany na kanale YouTube¹⁰. Internetowy adres do poszczególnych filmów został zamieszczony w kodzie QR poprzedzającym każdy tekst.

W przypadku części artykułów autorzy zdecydowali się umieszczać w kodzie zasadnicze kwestie ilustrujące treść artykułu. W pozostałych tekstach zawartość kodu QR należy rozumieć jako pewnego rodzaju metodę wyjścia poza tekst, możliwe staje się zaprezentowanie elementów, których przedstawienie w formie tekstowej jest niemożliwe. W multimedialnych zawartościach kodów QR znajdują się m.in. zdjęcia czy filmy. Osoby przygotowujące publikację zdecydowały się na stworzenie materiałów wizualnych, które oprócz korelacji z tekstem publikacji są również refleksyjnym komentarzem autorów. Jak sami stwierdzają we wstępie do prezentowanej monografii:

[...] staraliśmy się, aby kody QR były „wyjściem poza tekst”. Są one pomostem pomiędzy tradycyjną publikacją naukową a jej rozwinięciem dostępnym w Internecie. Stają się hipertekstowym łącznikiem, wirtualnym przypisem, który nie tylko dopełnia tekst publikacji, ale ze względu na swoją formę pozawala na wejście w dialog z czytelnikiem-widzem¹¹.

Charakter kanału, na którym znajduje się zawartość poszczególnych kodów, umożliwia komentowanie oglądanych treści. Dzięki temu odbiorcy mogą wejść w bezpośredni dialog z autorami tekstów. Możliwe jest również ponowne interpretowanie efektów ich pracy.

Materiał składający się na zawartość QR kodów był bardzo zróżnicowany ze względu na zawartą w nim treść, w konsekwencji przyjmował

⁹ M. Jakimowicz, M. Sikora, *Obywatelskość 2.0. Założenia, przebieg, efekty*, [w:] *Obywatelskość 2.0...*, s. 10.

¹⁰ Tytuł kanału: „Obywatelskość 2.0” (<https://www.youtube.com/channel/UCS49c0tq1qHqbNSy6bGbWwA>).

¹¹ Tamże, s. 14.

zróznicowane formy. Uczestnicy, którzy podjęli w swoim tekście refleksję nad zagadnieniem kosmopolityzmu¹², zorganizowali warsztaty pośród uczestników projektu. Odpowiadając na konkretne pytania, uczestnicy określali swoje stanowisko wobec zagadnień związanych z kosmopolityzmem. Wnioski wynikające z odpowiedzi stanowiły materiał do analizy przeprowadzonej w artykule. W kodzie QR autorzy zamieścili materiał filmowy prezentujący przebieg warsztatów. Materiał opublikowany w Internecie w sposób obrazowy dopełniał treść artykułu. Podobną rolę odgrywał obraz filmowy zamieszczony w kodzie QR uczestników, którzy podjęli refleksję nad różnymi obliczami obywatelskości¹³. Autorzy artykułu, organizując debatę oksfordzką, postawili przed uczestnikami pytanie, czy należy być lojalnym wobec kraju urodzenia czy zamieszkania. Uzupełnieniem tekstu był zamieszczony w kodzie materiał, w którym znalazły się najważniejsze argumenty obrazujące przebieg całej debaty.

Innego rodzaju zawartość cechowała QR kod dołączony do artykułu dotyczącego ogrodów społecznych¹⁴. Autorzy w swoim tekście opisali idee tego rodzaju obiektów, ich historię i rozwój. W artykule zwrócono uwagę na rosnącą liczbę podobnych inicjatyw pojawiających się na Litwie i w Polsce. Materiał filmowy dołączony do tekstu stał się pewnego rodzaju wizytówką wileńskiego ogrodu odwiedzonego przez autorów w czasie zbierania materiału potrzebnego do przygotowania tekstu.

Autorzy podejmujący w swoim artykule refleksje nad występującym na Litwie i w Polsce zjawiskiem wykluczenia ze względu na orientację seksualną do swojego artykułu – w kodzie QR – dołączyli wypowiedzi uczestników projektu¹⁵. Młodzi ludzie opowiadali o swoich doświadczeniach, a także o opiniach dotyczących zjawiska homofobii, z którymi się spotkali. Materiał ten stanowił uzupełnienie analizowanych w artykule treści. Autorzy mogli stać się dla czytelnika bardziej wiarygodni, ponie-

¹² Zob. N. Niersmans, I. Capanova, *Różne oblicza kosmopolityzmu*, [w:] *Obywatelskość 2.0...*, s. 63–76.

¹³ Zob. M. Sikora, J. Vabalys, *Różne oblicza lojalności wobec kraju w perspektywie młodych obywateli Litwy i Polski*, [w:] tamże, s. 21–34.

¹⁴ Zob. Z. Lelek, R. Kontrimovičius, *Ogrodnictwo społeczne jako inicjatywa obywatelska. Na przykładzie wileńskiego Ogrodu Antokolskiego* (lit. *Antakalnėčių Sodas*), [w:] tamże, s. 47–62.

¹⁵ Zob. M. Suszek, V. Smykowska, *Homoseksualny (prawie) obywatel... O wykluczeniu społecznym ze względu na orientację seksualną*, [w:] tamże, s. 109–120.

waż ich analizy zostały podbudowane autentycznymi wypowiedziami osób.

Dzięki dołączeniu do tekstu kodów QR autorki analizujące zagadnienia dotyczące architektury nie musiały przeplatać swojego artykułu zdjęciami opisywanych miejsc¹⁶. Fotografie zostały zamieszczone w Internecie i mogą być na bieżąco aktualizowane. Dodatkowo, tekst mógł zostać zilustrowany dużą liczbą zdjęć – co często nie jest możliwe w przypadku standardowego maszynopisu z uwagi na ograniczenia objętości artykułu.

Treść zamieszczona w kodach QR pełniła również funkcję komentarza. Autorzy analizujący zagadnienia dotyczące edukacji obywatelskiej w stworzonym filmie przedstawili m.in. własną rozmowę. Dotyczyła ona kwestii bezpośrednio poruszanych w ich tekście. W artykule został przedstawiony opis warsztatów „edukacyjno-badawczych” przeprowadzonych w jednej z litewskich szkół¹⁷. Jednym z celów tekstu była analiza charakteru edukacji obywatelskiej realizowanej w badanej placówce. Materiał prezentowany w kodzie QR z jednej strony stanowi uzupełnienie treści podejmowanych w tekście, z drugiej prezentuje przebieg działań zrealizowanych przez autorów artykułu, wzbogaconych ich własnym komentarzem.

Powyższe przykłady nie wyczerpują w pełni funkcji, w jakich zostały wykorzystane QR kody w omawianej monografii. Przedstawione przypadki wskazują jednak, że wprowadzenie tego rodzaju innowacji do monografii naukowych może przynosić pozytywne efekty. Skutki wynikające z włączenia do tekstów naukowych kodów QR mogą być korzystne zarówno dla autorów publikacji, jak i ich czytelników.

Podsumowanie

W ostatnich latach coraz większą popularnością cieszą się książki hybrydowe, stanowiące syntezę treści pisanych oraz treści wirtualnych

¹⁶ Zob. E. Trześniewska, A. Śerlat, *Tam gdzie historia ma miejsce. Architektura odbudowana a obywatelskość*, [w:] tamże, s. 109–120.

¹⁷ Zob. K. Sobierajska, R. Duchnevič, *Edukacja obywatelska w szkole litewskiej a problem różnic kulturowych i wartości*, [w:] tamże, s. 93–108.

dostępnych za pośrednictwem różnego rodzaju nowoczesnych technologii. Przykładem takich publikacji są artykuły lub monografie naukowe, których autorzy dołączają do swoich tekstów kody QR. Ich zawartość w mniej lub bardziej bezpośredni sposób nawiązuje do poruszanej w artykule problematyki. Autor uważa, że wykorzystanie podobnych metod nie stanowi rewolucji w procesie publikowania treści naukowych. Książki hybrydowe stanowią alternatywę dla klasycznych monografii. Jednocześnie nie powinny być traktowane jako konkurencja dla tradycyjnych publikacji, nie są ich unowocześnioną wersją.

Opisane w tekście propozycje generują szereg korzyści, ale mogą też powodować wiele problemów. Wskazane w artykule przykłady zaimplementowania kodów QR do monografii i artykułów naukowych mogą wydawać się interesujące dla przedstawicieli wielu dyscyplin akademickich. Jest jednak mało prawdopodobne, że w najbliższej przyszłości ich upowszechnienie na szeroką skalę będzie możliwe. QR kody mogą stanowić interesujący i wzbogacający dodatek do tekstu, nie zastąpią jednak rzetelnie i skrupulatnie przeprowadzonej analizy naukowej.

Bibliografia

- Bożek Agata, Kamińska-Mazur Lena, *Książka hybrydowa – kod QR sposobem na koegzystencję książki drukowanej z e-bookiem*. „Biuletyn EBIB” [online] 2012, nr 7 [dostęp 31 lipca 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/165>.
- Frączyk Maciej, *Zeznania niekrytego krytyka*, Warszawa 2012.
- Głowacki Andrzej, *Archetyptura czasu*, Rzeszów 2013.
- History of QR Code* [online] [dostęp 31 lipca 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.qrcode.com/en/history>.
- Karnowski Michał, Mistewicz Eryk, *Anatomia władzy*, Warszawa 2010.
- Obywatelskość 2.0. Zaangażowane narracje o obywatelskości młodych mieszkańców Litwy i Polski*, pod red. Marceliny Jakimowicz, Mateusza Sikory, Bydgoszcz 2016.
- What is QR Code?* [online] [dostęp 31 lipca 2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.qrcode.com/en/index.html>.
- Zygierewicz Anna, *E-book. Produkt, technologia, rynek*, „Analizy BAS” 2013, nr 9, s. 1–12.

QR Code as a Supplement of the Traditional Monograph. Advantages and Consequences

ABSTRACT: The article describes the possibility of using QR codes in traditional scientific monographs. By using this kind of tools authors have an opportunity to disseminate results of their work in a pose-text way. That way of publishing is attractive to authors – they gain additional opportunity to present their theses, as well as for readers, for whom such a message may be more attractive. The use of modern technologies in the process of publishing scientific monographs may also raise concerns. The consequences resulting from the tabloidization of the science sphere can be dangerous for the authority of the scientific community. The article presents an example of a monograph where authors decided to use QR codes as a complement to the traditional monograph. The publication included results of qualitative research conducted by anthropologists in Lithuania.

KEYWORDS: Citizenship 2.0, hybrid book, new way of publishing scientific texts, QR codes.

